

I. DISPOSICIONS GENERALS

MINISTERI DE MEDI AMBIENT

1265 REIAL DECRET 13/2008, d'11 de gener, pel qual s'aprova el Pla especial de l'Alt Guadiana.

La previsió legal d'un pla especial per a l'Alt Guadiana té la justificació en una situació ambientalment molt degradada en aquest indret com a conseqüència d'un conjunt de causes que, en la seva interrelació, han conduït de manera progressiva a una amenaça important per a aquest territori. Tot i que potser el fet més destacable d'aquesta situació sigui la profundaafecció que ha patit el Parc Nacional de Las Tablas de Daimiel (que des de fa força anys, entre altres mesures, rep una transferència d'aigües provinents de la conca del Tajo), el fet cert és que la pervivència de les explotacions agrícoles que, en bona mesura, han conduït a la situació assenyalada, està clarament qüestionada per al futur en el seu model actual, com a conseqüència de la degradada situació de les masses d'aigua subterrània. Com molt poques vegades és factible advertir amb aquesta nitidesa, ecologia i economia presenten en aquest indret una interrelació evident, de manera que el manteniment en bon estat de les masses d'aigua subterrània és condició necessària per a la sostenibilitat de les explotacions agrícoles que es basen en aquests i, al seu torn, només la consecució d'una racionalització en l'activitat agrícola que es desenvolupa en aquest lloc permetrà la recuperació i la superació del desequilibri hídric que actualment hi ha en alguna de les masses d'aigua que formen l'Alt Guadiana. Incidir d'una manera racional sobre aquesta interrelació és el que permetrà assolir l'objectiu fonamental d'aquest Pla especial d'aconseguir un bon estat de les masses d'aigua subterrània i de les aigües superficials que transcorren pel territori de l'Alt Guadiana.

Els anys 1994-1999 es van poder advertir algunes millores en la situació de les masses d'aigua subterrània, sobretot després de la implantació del Programa de compensació de rendes que va propiciar una disminució dels volums d'aigua extrets. No obstant això, el període 2000-2006 ha estat especialment sec, el pitjor dels últims quaranta anys, malgrat la situació de precipitacions atmosfèriques singularment beneficioses que es van donar algun d'aquests anys. En qualsevol cas, les disminucions de consums ocasionades pel Programa de compensació de rendes s'han de considerar en principi purament conjunturals, per la qual cosa no es pot esperar raonablement una disminució permanent de les extraccions una vegada que l'esmentat Programa desaparegui. Això és un esperó més per a la necessària instauració d'una nova política que afronti decididament les causes del problema, posant en peu una forma d'actuació que condueixi a una progressiva i permanent millora de la situació ambiental i, consegüentment, propiciï un horitzó econòmicament consolidat i sostenible de l'activitat agrícola i econòmica en el territori i, per això, del benestar dels seus habitants. S'ha de considerar, a més, que es tracta d'una de les zones més poblades del seu entorn, que compta amb una població dinàmica i social i econòmicament molt activa.

Per donar resposta a aquesta situació, la disposició addicional quarta de la Llei 10/2001, de 5 de juliol, del Pla hidrològic nacional, va ordenar la formació d'un pla especial de l'Alt Guadiana. La finalitat d'aquesta previsió legal és, en els termes de la disposició addicional esmentada, «mantenir un ús sostenible dels aquífers de la conca alta del Guadiana». A aquests efectes en aquesta disposició es preveu un desplegament del règim jurídic d'un conjunt d'actuacions que consisteixen en:

- a) La reordenació dels drets d'ús d'aigües, tendent a la recuperació ambiental dels aquífers.
- b) L'autorització de modificacions en el règim d'explotació dels pous existents.
- c) La concessió d'aigües subterrànies en situacions de sequera.

d) Altres mesures tendents a aconseguir l'equilibri hídric i ambiental permanent d'aquesta conca».

Per la seva banda, la disposició addicional segona del Reial decret llei 9/2006, de 15 de setembre, pel qual s'adopten mesures urgents per pal·liar els efectes produïts per la sequera en les poblacions i en les explotacions agràries de regadiu en determinades conques hidrogràfiques, incorpora un conjunt de previsions específiques, amb un àmbit territorial limitat a l'Alt Guadiana, que introdueixen els instruments jurídics necessaris per a una eficàcia més gran de la gestió dels drets d'ús d'aigua, mantenint el caràcter públic de les aigües subterrànies. Així mateix, es reforça l'eficàcia dels centres d'intercanvi de dret d'aigües, ampliant l'àmbit de la reassignació de recursos de manera que aquest instrument serveixi per donar resposta a objectius mediambientals o d'interès de les comunitats autònomes.

L'Alt Guadiana es manifesta, en aquest marc, com un territori que compleix totes les condicions perquè es puguin posar en marxa els principis del desenvolupament sostenible que formen avui el substrat comú de qualsevol regulació dels recursos naturals que es vulgui anomenar racional, ús sostenible a què apel·la expressament la disposició addicional quarta de la Llei 10/2001, de 5 de juliol, del Pla hidrològic nacional, per a la qual cosa concep un pla especial de l'Alt Guadiana amb uns determinats objectius que ara es desenvolupen.

En particular, les normes incloses com a annex 1 del Pla especial de l'Alt Guadiana tenen un contingut divers però un objectiu comú, que consisteix a aconseguir el bon estat, compatible amb un ús sostenible, de les masses d'aigües subterrànies i de les superficials que estan associades en l'àmbit territorial definit. També hi ha un fil conductor que consisteix a facilitar als particulars la transformació dels drets privats existents en drets concessionals, per a la qual cosa s'ofereix un procediment administratiu específic i s'aclareix el significat de la modificació de les condicions d'aprofitament en l'ús dels pous. Igualment s'ofereixen línies directrius sobre la política d'adquisició de drets d'ús d'aigua. Tot això, d'acord amb el que preveuen les disposicions addicionals segona i tercera de l'abans esmentat Reial decret llei 9/2006, de 15 de setembre.

Aquest objectiu de propiciar la transformació de drets privats en concessionals coincideix amb el que va ser directriu de la Llei 29/1985, de 2 d'agost, d'aigües, i que avui compta amb diferents elements addicionals als quals s'ha arribat per pures raons d'evolució de l'ordenament jurídic. Així, és ben conegut que el contracte de cessió de drets d'ús d'aigua està vedat als titulars de drets inscrits en el Catàleg d'Aigües Privades, però permès als titulars de drets concessionals o als d'aprofitaments temporals d'aigües privades. Això té el seu reflex corresponent en les normes del Pla especial.

D'aquesta manera, s'intenta unificar en la mesura que sigui possible el règim jurídic de les aigües en aquest espai territorial tan sensible, cosa que comportarà més possibilitats d'intervenció per part de l'Administració hidràulica i, alhora, una protecció administrativa efectiva per a tots els drets transformats en concessionals.

A més d'aquesta part normativa, s'articulen els programes següents que han de coordinar el que estableix el programa Aigua per a Castella-la Manxa amb noves actuacions l'execució de les quals correspon al Ministeri de Medi Ambient o a la Confederació Hidrogràfica del Guadiana:

Programa hidrològic (annex 2), en el qual es contenen detalladament, entre d'altres, les mesures a les quals es refereixen les Normes del Pla especial, i que constitueix l'instrument bàsic d'actuació.

Programa de suport a les comunitats d'usuaris (annex 3).

Programa ambiental (annex 4), bolcat, fonamentalment, en la millora dels espais naturals i en la forestació de determinats sòls que en l'actualitat es dediquen al conreu agrícola.

Programa d'informació i sensibilització ambiental (annex 5).

Programa de proveïment i sanejament (annex 6), amb la finalitat de garantir els usos prioritaris de proveïment de la zona i millorar les condicions de depuració, desplegant el que conté el Programa Aigua i el Pla nacional de qualitat de les aigües 2007-2015.

També es preveu que s'integrin en el Pla especial de l'Alt Guadiana, formant-ne part a tots els efectes, els programes sectorials de modernització i desenvolupament agrari i de desenvolupament econòmic i social. Aquests han de ser aprovats pel Consorci per a la gestió del Pla especial de l'Alt Guadiana a què es refereix l'article 6 del Reial decret en el qual hi ha una participació singular de la Comunitat Autònoma de Castella-la Manxa, en atenció a l'àmbit material i competencial en què es projecten les actuacions que es recolliran en aquests programes, els quals seran dotats econòmicament de forma específica, atenent les competències implicades en les diferents actuacions.

Els programes sectorials es caracteritzen per la seva relació amb diferents aspectes de l'acció pública en l'àmbit territorial de l'Alt Guadiana, i estan coordinats entre si. En efecte, és clar que hi ha d'haver una adequada coordinació de les administracions públiques amb competències i interessos en el Pla especial de l'Alt Guadiana i en el Programa de desenvolupament rural sostenible del mateix àmbit. És necessari tenir en compte que l'Administració General de l'Estat és titular de les competències sobre l'aigua i les obres hidràuliques (cfr. art. 149.1.22 i 24 CE) i titular també de la competència d'establiment de la legislació bàsica sobre medi ambient (cfr. art. 149.1.23 CE), mentre que la Comunitat Autònoma de Castella-la Manxa és titular de les competències exclusives sobre ordenació del territori i agricultura (cfr. art. 31.1.2n i 6è de l'Estatut d'autonomia) i de desplegament legislatiu i execució de la legislació bàsica estatal sobre protecció del medi ambient i dels ecosistemes (cfr. art. 32.7 de l'Estatut d'autonomia). El Pla especial de l'Alt Guadiana i el Programa de desenvolupament rural sostenible associat s'han format tenint en compte aquesta pluralitat d'ens públics responsables de l'activitat administrativa, i a aquest efecte s'ha subscrit un protocol de col·laboració entre l'Administració General de l'Estat i la Junta de Comunitats de Castella-la Manxa, de 23 d'octubre de 2007, en què s'estableixen les línies generals d'aquest Pla pel que fa a les competències de les dues administracions i els seus punts d'interrelació. Com el mateix Protocol de col·laboració disposa, per a l'impuls, la coordinació i el seguiment de l'execució del Pla hi ha d'haver un consorci, com a marc de col·laboració essencial per a la consecució dels objectius del Pla.

Com s'ha advertit, l'activitat agrícola està en l'origen principal de la sobreexplotació de les masses d'aigua subterrània i la seva consegüent degradació, per la qual cosa una part fonamental de la millora d'aquestes masses depèn d'un programa agrícola concebut amb l'objectiu de reduir els consums d'aigua a través de la previsió de les millors tècniques de reg possibles i de la reorientació cap a conreus escassament consumidors d'aigua. Atès el repartiment competencial en matèria d'agricultura, amb la col·laboració de la Comunitat Autònoma de Castella-la Manxa, es desenvoluparan les actuacions necessàries per a l'establiment d'un nou model agrari per aplicar a la zona que serveixi, decisivament, per a la consecució del bon estat de les masses d'aigua subterrània i de les superficials que hi estan associades. Això mateix es pot dir de la resta de programes sectorials, alguns dels quals estan directament relacionats amb les exigències de la disposició addicional quarta de la Llei 10/2001, de 5 de juliol, del Pla hidrològic nacional, i altres ho estan només indirectament, i es considera que poden ser inclosos en el Programa de desenvolupament rural sostenible, i és necessària la seva existència per a la consecució de l'objectiu pretès.

Aquest Pla especial ha estat consultat en el seu procés d'elaboració amb la Comunitat Autònoma de Castella-la Manxa i amb diverses organitzacions públiques i representatives d'interessos econòmics i socials: comunitats d'usuaris, associacions i sindicats agraris, organitzacions de protecció del medi ambient, entitats locals del territori, universitats, etc., tot això tenint en compte la pràctica de l'avaluació ambiental estratègica portada a terme de conformitat amb el que estableix la Llei 9/2006, de 28 d'abril, sobre avaluació dels efectes de determinats plans i programes al medi ambient.

Particular incidència han de tenir, en justa correspondència amb el paper que els atorga tradicionalment la legislació espanyola d'aigües, les comunitats d'usuaris, que han de ser,

a més de consultades en les mesures que s'adoptin en execució del Pla especial de l'Alt Guadiana, col·laboradores incorporades estretament a determinats processos d'execució del Pla especial, com a primeres interessades en el desenvolupament sostenible del territori en el qual porten a terme la seva activitat.

Sembla adequat indicar, finalment, que totes les mesures incloses en el Pla especial de l'Alt Guadiana no només són compatibles, sinó que estan en plena sintonia amb el contingut de la Directiva 2000/60/CE del Parlament Europeu i del Consell, de 23 d'octubre de 2000, per la qual s'estableix un marc comunitari d'actuació en l'àmbit de la política d'aigües, especialment en tot allò que, en relació amb els objectius ambientals que han de complir les aigües subterrànies, indica l'article 4.1.b). No hi ha dubte que l'aplicació del Pla especial de l'Alt Guadiana contribuirà al compliment de l'objectiu ambiental d'aconseguir un «equilibri entre l'extracció i l'alimentació de les esmentades aigües (subterrànies) amb l'objecte d'assolir un bon estat de les aigües subterrànies com a molt tard quinze anys després de l'entrada en vigor de la present Directiva...» [de l'article 4.1.b) ii) de la Directiva esmentada]. Si es té en compte que, inicialment, es fixa un període de vigència del Pla especial de vuit anys (com indiquen les Normes aprovades per aquest Reial decret i sense perjudici de les possibles pròrrogues del Pla especial en funció de les circumstàncies del moment), es pot advertir plàsticament aquesta sintonia que s'indica, i a la Memòria del Pla s'inclouen les dades necessàries que demostren la factibilitat de les actuacions que es pretenen dur a terme i la seva inserció dins de la lletra i l'esperit d'aquesta Directiva 2000/60/CE.

En virtut d'això, a proposta de la ministra de Medi Ambient amb l'aprovació prèvia de la ministra d'Administracions Públiques, d'acord amb el Consell d'Estat i amb la deliberació prèvia del Consell de Ministres a la reunió del dia 11 de gener de 2008.

DISPOSO :

Article 1. *Aprovació.*

1. Per mitjà del present Reial decret s'aprova el Pla especial de l'Alt Guadiana, que consta dels documents següents:

- 1) Normes (annex 1).
- 2) Programa hidrològic (annex 2).
- 3) Programa de suport a les comunitats d'usuaris (annex 3).
- 4) Programa ambiental (annex 4).
- 5) Programa d'informació i sensibilització ambiental (annex 5).
- 6) Programa de proveïment i sanejament (annex 6).
- 7) Memòria (annex 7).
- 8) Pressupost (annex 8).

2. També s'integren en el Pla especial de l'Alt Guadiana, i en formen part a tots els efectes, els programes sectorials de modernització i desenvolupament agrari i de desenvolupament econòmic i social que, sobre la base del que preveuen els documents tècnics del Pla, aprovi el Consorci a què es refereix l'article 6, en el marc i amb el finançament del Programa de desenvolupament rural sostenible de l'Alt Guadiana

Aquests programes sectorials s'han de publicar en el «Butlletí Oficial de l'Estat» per ordre del Ministeri de Medi Ambient.

Article 2. *Objecte del Pla especial.*

L'objecte del Pla especial de l'Alt Guadiana és la consecució del bon estat de les masses d'aigües subterrànies i superficials associades, corregint el dèficit hídric estructural existent en l'àmbit territorial descrit a l'article 4 d'aquest Reial decret, tot això en el marc d'un desenvolupament sostenible dels usos agrícoles i econòmics en general als efectes dels quals s'han format els programes esmentats a l'article 1 d'aquest Reial decret, que són objecte de consideració en aquest Pla i en el Programa de desenvolupament rural sostenible de l'Alt Guadiana.

Les actuacions compreses en el Programa de desenvolupament sostenible de l'Alt Guadiana s'han d'atenir al que estableix el Reglament (CE) núm. 1698/2005, de 20 de setembre, del Consell, relatiu a l'ajuda al desenvolupament rural a través del Fons Europeu Agrícola de Desenvolupament Rural (FEADER), en el Marc Nacional de Desenvolupament Rural 2007-2013, i el Reial decret 1113/2007, de 24 d'agost, pel qual s'estableix el règim de coordinació de les autoritats de gestió dels programes regionals de desenvolupament rural.

Article 3. *Definicions.*

Als efectes del Pla especial de l'Alt Guadiana s'entén per:

a) Dèficit hídric: el produït quan el volum d'aigua extret d'una massa d'aigua subterrània sigui superior a la seva renovació, tenint en compte, en tot cas, les restriccions de caràcter ambiental que s'estableixin. El dèficit es pot mesurar anualment o per altres períodes temporals concrets.

b) Recuperació hídrica: l'excés en la recàrrega de les masses d'aigua subterrània, mesurat en períodes temporals concrets, quan la renovació natural sigui superior a l'extracció d'aigua de les masses d'aigua subterrània tenint en compte, en tot cas, les condicions de qualitat de les aigües i les restriccions de caràcter ambiental.

c) Equilibri hídric: la consecució, mesurada en períodes temporals concrets, d'igualtat entre el volum d'aigua extreta de les masses d'aigua subterrània i la seva renovació natural tenint en compte, en tot cas, les restriccions de caràcter ambiental. Atès l'actual dèficit hídric existent, l'equilibri hídric no serà complet fins que aquest no hagi desaparegut.

d) Interessats: els titulars de drets d'aigua o de terrenys en l'àmbit territorial del Pla, les comunitats d'usuaris d'aigües superficials i subterrànies, les entitats locals, les organitzacions no governamentals que tinguin per objecte la protecció de la naturalesa i les organitzacions representatives d'interessos econòmics i socials i, en general, tots els qui mereixin el concepte d'interessat a què es refereix la Llei 30/1992, de 26 de novembre, de règim jurídic de les administracions públiques i del procediment administratiu comú. En tots els casos s'entén que comunitats d'usuaris, entitats locals, organitzacions no governamentals de protecció de la naturalesa i d'interessos econòmics i socials, han de desenvolupar la seva actuació en l'àmbit territorial del Pla especial.

Article 4. *Àmbit territorial del Pla especial.*

1. El Pla especial de l'Alt Guadiana és aplicable a la conca del riu Guadiana, aigües amunt de la desembocadura del riu Jabalón, incloent-hi la seva conca.

2. No obstant el que s'indica a l'apartat anterior, les diferents mesures contingudes en el Pla especial poden tenir una eficàcia limitada territorialment en la forma disposada en els documents que el componen, atenent la realitat de les diferents masses d'aigua i els condicionants ambientals, així com les implicacions socials i econòmiques. Les peculiaritats d'aplicació esmentades en aquest article s'han de concretar en les decisions i els projectes d'actuació que s'adoptin en execució del Pla especial.

Article 5. *Aplicació temporal del Pla especial.*

1. El Pla especial de l'Alt Guadiana té una vigència que s'estén inicialment fins al 31 de desembre de 2015 en aplicació del que preveu la disposició addicional onzena 1.a) de la Llei d'aigües, text refós aprovat per Reial decret legislatiu 1/2001, de 20 de juliol.

No obstant això, si una vegada transcorregut l'esmentat terme no s'han assolit en totes o en alguna de les masses d'aigua els objectius de bon estat, es podran prorrogar totes o alguna de les mesures contingudes en aquest Pla conforme al que estableix l'esmentada disposició addicional onzena.

2. La pròrroga, amb les modificacions que siguin pertinents, s'ha d'adoptar mitjançant reial decret aprovat pel Govern, previ acord amb la Junta de Comunitats de Castella-la Manxa.

Article 6. *Òrgans per a l'impuls, coordinació i seguiment i participació del Pla especial.*

1. Corresponen al «Consorti per a la gestió del Pla especial de l'Alt Guadiana» (d'ara endavant, el Consorci) d'acord amb el Protocol de col·laboració subscrit per l'Administració General de l'Estat i la Junta de Comunitats de Castella-la Manxa amb data 23 d'octubre de 2007, les funcions d'impuls, coordinació i seguiment de les mesures contingudes a les normes i els programes sectorials del Pla especial de l'Alt Guadiana i del Programa de desenvolupament rural sostenible de l'Alt Guadiana, i també se li poden encomanar actuacions de gestió en el marc del que preveu el dit Protocol.

2. El Consell Assessor de l'Alt Guadiana és un òrgan consultiu integrat en l'estructura organitzativa del Consorci. Li corresponen competències consultives i d'informe i proposta, i hi poden participar, d'acord amb el que estableixen els estatuts del Consorci, les comunitats d'usuaris, entitats locals, Universitat de Castella-la Manxa i altres universitats, experts en les matèries regulades pel Pla i les organitzacions amb finalitats de protecció ambiental o representatives d'interessos econòmics i socials que desenvolupin la seva activitat en l'àmbit territorial que abraça el Pla especial.

Article 7. *Funcions del Consorci: informe anual, avaluació global de resultats i sol·licituds de revisió del Pla especial.*

1. El Consorci ha de fer públic anualment un informe sobre els resultats de l'execució del Pla especial de l'Alt Guadiana.

2. Amb independència del que s'indica a l'apartat anterior, cada quatre anys el Consorci ha de portar a terme una avaluació global dels seus resultats que s'ha de fer pública.

3. Conforme als resultats dels informes anuals i de l'avaluació global, les administracions públiques presents a l'òrgan de gestió del Consorci, poden proposar al Govern la revisió del Pla especial de l'Alt Guadiana en funció dels criteris de revisió continguts a les Normes del Pla.

Article 8. *De la revisió i modificació del Pla especial.*

1. Els programes sectorials i les normes que formen part del Pla especial de l'Alt Guadiana es podran revisar quan es donin les circumstàncies següents:

- a) Modificació de la política agrària comunitària que hagi de tenir efectes substancials sobre la producció agrícola de l'espai considerat en aquest Pla.
- b) Variació significativa de l'estat de les masses d'aigües superficials i subterrànies que aconselli una modificació de les formes d'actuació previstes pel Pla.
- c) Concurrència d'altres circumstàncies que afectin substancialment el medi ambient de l'àrea objecte del Pla i als usos que s'hi despleguin.
- d) Modificació substancial, en relació amb les previsions inicials, de les dotacions econòmiques utilitzades per a l'execució del Pla.

2. La revisió del Pla especial de l'Alt Guadiana, així com les modificacions puntuals d'aquest, requereixen els mateixos tràmits que l'aprovació del Pla.

Article 9. *Dotació econòmica.*

El Govern ha d'incloure les partides necessàries per a l'execució de les mesures que conté el Pla especial en el projecte de Llei de pressupostos generals de l'Estat.

Disposició addicional primera. *Consulta dels documents del Pla especial.*

Els ciutadans tenen dret al coneixement dels documents que formen part del Pla especial, de conformitat amb el que disposa la Llei 27/2006, de 18 de juliol, per la qual es regulen els drets d'accés a la informació, de participació pública i d'accés a la justícia en matèria de medi ambient. La Confederació Hidrogràfica del Guadiana i la Junta de Comunitats de Castella-la Manxa, directament o a través del Consorci, han de posar els mitjans tècnics que siguin procedents per fer efectiu aquest dret.

Disposició addicional segona. *Efectes sobre les polítiques sectorials.*

1. Les mesures que conté el Pla especial de l'Alt Gadiana s'han de tenir en compte en la formulació de les polítiques sectorials de les administracions competents que s'han de desenvolupar en l'àmbit territorial del Pla especial.

2. El Consorci ha de rebre de les administracions competents informació periòdica sobre el contingut de les decisions adoptades en el marc de les polítiques sectorials que realitzin, als efectes de l'exercici de les seves pròpies competències.

Disposició final primera. *Títols competencials.*

Aquest Reial decret es dicta a l'empara del que disposa l'article 149.1, regles 22a, 23a i 24a de la Constitució, que respectivament atribueixen a l'Estat la competència exclusiva en matèria de legislació, ordenació i concessió de recursos i aprofitaments hidràulics quan les aigües discorrin per més d'una comunitat autònoma, legislació bàsica sobre protecció del medi ambient i obres públiques d'interès general.

Disposició final segona. *Habilitació reglamentària.*

La ministra de Medi Ambient ha de dictar, en l'àmbit de les competències de l'Administració General de l'Estat, les normes necessàries per al desplegament i l'execució del Pla especial de l'Alt Gadiana.

Disposició final tercera. *Entrada en vigor.*

Aquest Reial decret i el Pla especial que aprova entren en vigor l'endemà de la publicació en el «Butlletí Oficial de l'Estat».

Madrid, 11 de gener de 2008.

JUAN CARLOS R.

La ministra de Medi Ambient,
CRISTINA NARBONA RUIZ

(En suplement a part es publica el Pla especial de l'Alt Gadiana)

Nota: El suplement annex únicament s'edita en castellà